

Cinsiyetçilik: Çelişik duygulu cinsiyetçilik

Sexism: Ambivalent sexism

Sezer Ayan*

Sosyoloji Bölümü (Doç. Dr. S. Ayan), Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, TR-58140 Sivas

Özet

Amaç. Toplumsal cinsiyetçiliği düşmanca ve korumacı boyutlara ayıran Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği'ni (ÇDCÖ) kullanarak, cinsiyetçiliğin geleneksel boyutta, ne oranda korumacı, ne oranda da düşmanca eğilimlerden kaynaklandığını, ayrıca bu iki boyut arasında bir ilişki olup olmadığını hem kadın hem de erkek katılımcılar açısından ölçmeyi amaçlamaktadır. **Yöntem.** Örneklem 422 Cumhuriyet Üniversitesi öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırmada öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini belirlemek amacıyla bir anket soru formu ve toplumsal cinsiyetçilik eğilimlerini ölçmek amacıyla ÇDCÖ kullanılmıştır. **Bulgular.** ÇDCÖ'nin genel ortalaması 4,12'dir. Kız ve erkek öğrencilerin birbirlerine karşı ortalamasının üzerinde çelişik duygular besledikleri, erkeklerin kızlara göre daha çelişik duygular içinde olduğu tespit edilmiştir. Öğrenciler arasında cinsiyete göre, erkeklerde düşmanca cinsiyetçilik, kız öğrencilerde korumacı cinsiyetçilik ve cinsiyetlerarası tamamlayıcı farklılaştırma (açısından anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Korelasyon analizinden elde edilen sonuçlar, düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik faktörleri arasında doğrusal ve anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Cinsiyetlere göre düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik faktör korelasyonlarına bakıldığında, kadınların korelasyonlarının (erkeklerden daha güçlü ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Erkeklerde ise, düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik faktörleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. **Sonuç.** Araştırmadan elde edilen sonuçlar; düşmanca cinsiyetçiliğin yüksek olması durumunda kadınların erkeklere oranla düşmanca cinsiyetçiliğe fazla tepki gösterdiğini, düşmanca cinsiyetçiliği önyargı ve ayrımcılık olarak algılayan, korumacı cinsiyetçiliğe olumlu yaklaşıklarını göstermektedir.

Anahtar sözcükler: Cinsiyet, cinsiyet rolü, cinsiyet kültürü, toplumsal cinsiyet, cinsiyetçilik, korumacı cinsiyetçilik, düşmanca cinsiyetçilik, çelişik duygulu cinsiyetçilik.

Abstract

Aim. The purpose of the study was to investigate to what extent sexism (in traditional size) is arising either from benevolent or hostile tendencies and whether there is a relationship between these two dimensions in terms of both female and male participants by using the Ambivalent Sexism scale that includes both hostile and benevolent sexism. **Method.** The sampling was formed by 422 Cumhuriyet University students. The data of the study were obtained from a questionnaire which determined the socio-demographic characteristics of the students and by Ambivalent Sexism scale determining the sexism tendency. **Results.** The overall mean of the scale was 4.12. The male students and female students had ambivalence feelings against each other. The male students had higher ambivalence feelings than female students. Hostile sexism in the male students, and benevolent sexism together with complementary gender differentiation in female students) had been found to be significantly different in terms of sexes. There was a linear and significant correlation between the factors of hostile sexism and benevolent sexism). According to the sexes, the factor correlations of hostile sexism and benevolent sexism showed that the female students had higher correlation scores than male students. There was not a significant relationship between hostile sexism and benevolent sexism in male students. **Conclusion.** The results showed that the female students reacted more intensely to hostile sexism in case there is higher hostile sexism and they perceive hostile sexism as prejudice and discrimination while their approach to benevolent sexism is positive.

Keywords: Sex, sex role, sex culture, gender, social sex, sexism, benevolent sexism, hostile sexism, ambivalent sexism

Geliş tarihi/Received: 02 Aralık 2013; **Kabul tarihi/Accepted:** 02 Haziran 2014

***İletişim adresi:**

Dr. Sezer Ayan, Sosyoloji Bölümü, Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, TR-58140 Sivas. E-posta: sezerayan@cumhuriyet.edu.tr

Giriş

Toplumsal cinsiyet kavramı, kadın ve erkeğin sosyal olarak belirlenmiş kişilik özellikleri, rol ve sorumlulukları olarak tanımlanmakta ve toplumsal cinsiyet tanımında biyolojik farklılıklar göz ardı edilmektedir [1-3]. Oysa toplumsal cinsiyet biyolojik olarak tasarlanan yetiştirme modellerin de ısrar etmenin ideolojik yoludur. Stephen J. Gould [4]'un da belirttiği gibi “dışarıdan empoze edilen ama aldatıcı biçimde içeride mevcut olduğu iddia edilen bir sınır” dır.

“Cinsiyet”, biyolojik açıdan, kadınlar ve erkekler arasındaki, genetik olarak belirlenen anatomik ve fizyolojik farklılıklardır [5], ve bu yönüyle de doğuştan elde edilen bir statüdür. “Cinsiyet rolü” ise bireyin kendi kimliğini kadın veya erkek olarak algılayıp cinsiyetinin gerektirdiği davranışları göstermesidir [6]. Bireyler arasındaki biyolojik farklılıkların bir kimliğe dönüşümü sürecinde toplumun kültürel yapısı önemli etkenlerden biridir, zira toplumun-kültürün üyelerine verdiği kimlikte, onların cinsiyetleri de rol oynamaktadır [7-9]. Bu süreç ortak sosyal-kültürel kimliğe, cinsiyet kimliğinin eklenmesi ile oluşur ve doğuştan itibaren sosyo-kültürel kimlik cinsiyet kimliği ile iç içe bir şekilde gelişir. Böylece bir toplumun kadınlık ve erkeklik tanımlamaları, cinsiyet algıları, stereotipleri, cinsiyet kimliklerinin edinilme süreci, ve cinsler arası ilişkilerin düzenlenme biçimleri o toplumun cinsiyet kültürünü oluşturur [10].

Toplumun cinsiyet kültürünün belirlediği toplumsal cinsiyet, bireyin cinsel (dişi-erkek) kimliği üzerine inşa edilen ve onun sosyal durumunu ifade eden sosyolojik bir kavram olup, “kadın ve erkekler arasındaki ruhsal, toplumsal ve kültürel farkları dikkate almaktadır” [11]. Bu farklılıkların, erkek egemen bir toplumda kadın cinsiyetine ilişkin olumsuz tutumların gelişimine neden olarak, toplumsal cinsiyetçilik adı altında topluma ayrımcılık olarak yansması ile kadının sosyal, kültürel, politik ve ekonomik alanlarda erkeğe göre düşük konumda tutulmasına yol açması yeni bir şey olmamakla birlikte, toplumsal cinsiyetçiliğin kökenine ilişkin tartışmalar hala sürmektedir [12-14].

Kadınlık ve erkeklik gibi biyolojik kategorileri, yani bedene ait biyolojik özellikleri bütün toplumsal ilişkilerin temeli olarak görmek yanlış değerlendirilse de, toplumsal pratik ve biyoloji arasında güçlü bir bağ olduğu yadsınamaz [15]. Çağdaş toplumlardaki toplumsal cinsiyet grupları da böyledir. Biyolojik farklılaşma, cinsiyet gruplarına yönelik kültürel ilkelerle özgülleşmektedir. Bu yüzden toplumsal cinsiyetçiliğin aslında toplumun değerlerinin uzantısı olduğu dolayısıyla her toplumun kurumsal yapısınca da onaylandığını kabul etmek gerekir. Dinamik bir kavram olan toplumsal cinsiyet kavramı bu özelliği ile değişmelere açık olsa da, tarih, etnoloji ve arkeolojik kazılar toplumsal cinsiyet yapısının geçmişten günümüze gelen süreçte üç aşağı beş yukarı benzer niteliklerle aynı çizgiyi izlediğini göstermektedir. Dünyadaki bir çok toplumda erkekler daha güçlü, kendine güvenli, korkusuz bağımsız, gerçekçi, kadınlar ise bağımlı, pasif, kararsız ve duygusal tanımlanmaktadır [16]. Konuyu açıklamaya yönelik teorik yaklaşımlar [17] ve toplumsal cinsiyet algısını ölçmeye yönelik geliştirilmiş ölçekler (Örn: “Attitudes Toward Women Scale” (AWS) [18, 19]; “Sex Role Egalitarianism Scale” (SRES) [20]; de de dikkati çeken, ölçek içeriklerinin genellikle kadınlık ve erkeklığe atfedilen yukarıdaki benzer niteliklerden hareketle, özellikle de kadınlara ilişkin olumsuz duyguları (ve geleneksel tutumları) ölçmeye yönelik geliştirildiğidir.

Son yıllarda kadınlara ilişkin negatif tutumların başta kadın ve feminist hareketler ve bazı ülkelerdeki yasal değişiklikler ve cezaların etkisi ile azaldığı, gerçekte ise örtük olarak sergilendiği görülmektedir [21-23]. “Yeni Cinsiyetçilik” (NS) [24] ve “Modern Cinsiyetçilik” (MS) [25] cinsiyetçilikteki bu gelişmelere bağlı olarak ve örtük ve gizli cinsiyetçiliği ölçmeye yönelik geliştirilmiş yeni kuram ve ölçeklerdir. Yeni olmalarına rağmen, her iki ölçeğin, cinsiyetçilikle ilgili politik tutumları daha çağdaş değerlendirdiği iddiasına karşılık, aslında geleneksel tutumları daha çok yansıttıkları noktasında eleştirildikleri görülmektedir [26]. Öte yandan son çalışmalar, kadına yönelik geleneksel tutumların sadece olumsuz boyutuyla değerlendirilmesinin yanıltıcı olduğunu, cinsiyetçiliğin olumsuz tutum ve kalıp yargılar yanında olumlu tutum ve kalıp yargıların varlığını da içerdiğini göstermektedir [27, 28]. Glick ve Fiske [26] tarafından geliştirilen “Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik” (Ambivalent Sexism) kuramı bu bakış açısına dayanır. Kuramın temel varsayımı erkeğin yapısal (politik, yasal, ekonomik ve dini kurumlar üzerindeki kontrolü ve) gücü ile kadının (kişiler arası romantik cinsel ilişkilerde erkeği kadına bağımlı kılan ve onu erkek karşısında güçlendiren) dyadic gücünün bir arada bulunmasının, düşmanca ve korumacı cinsiyetçilikten oluşan çelişik duygulu cinsiyetçilik ideolojisini yaratacağıdır. Kurama göre, cinsiyetçilik (sexism) düşmanca cinsiyetçilik (hostile sexism) ve korumacı cinsiyetçilikten (benevolent sexism) oluşmaktadır. Düşmanca cinsiyetçilik; erkeğin gücünü, geleneksel cinsiyet rollerini ve erkeklerin kadınlara küçültücü özellikler atfederek onları cinsel nesnelere olarak görmesi ve istismarını haklılaştırmayı içermektedir. Korumacı cinsiyetçilik ise tersine, erkek egemenliğinin ve buyurucu cinsiyet rollerinin daha ince ve nazik bir biçimde haklılaştırılmasıdır. Korumacı cinsiyetçilik; kadınlara romantik cinsel ilişkiyi (kadının dyadic gücünü) ve bu nedenle erkeğin kadına bağımlılığını içerir. Bu tutumlar, cinsiyetçilik için pozitif tutumlardır ve kadına karşı subjektif olarak şefkat ve korumacılık duygularından oluşur.

Düşmanca ve korumacı cinsiyetçiliğe, kadınlar tutum nesnesi olarak değerlendirildiklerinde farklı değerler yüklenebilse de, onların paylaştığı ortak argümanlar; geleneksel cinsiyet rollerini kabul etmeleri ve ataerkillik toplumsal yapıyı haklılaştırmaya ve sürdürmeye çalışmalarıdır. Teorik olarak, cinsiyetçiliğin bu iki formu, her biri düşmanca ve korumacı açılara sahip üç alt bileşenle ilişkilidir. Bunlar; güç, cinsiyetler arası farklılaştırma ve cinsellikler.

1. Güç: Ataerkilliğin bir sonucu olarak, cinsiyetler arası güç farklılıkları ataerkillik ideolojiler yoluyla rasyonelleştirilir. Bu ideolojinin düşmanca boyutu; kadınların erkekler tarafından kontrol edilmesi gerektiği düşüncesine dayanan baskıcı ataerkilliktir. Erkeklerin kadınlardan daha yetkili, nüfuzlu ve fiziksel anlamda daha güçlü olmaları nedeniyle kadınları korumaları ve geçindirmeleri gerektiği düşüncesi ise ataerkillik ideolojisinin koruyucu ataerkillik kısmını oluşturur. Koruyuculuk, özellikle erkekler kadınlara romantik ilişkilerde bağımlı olduklarında ve onları (eş, anne ve kızları olarak) sahiplendiklerinde güçlüdür.
2. Cinsiyetler arası farklılaştırma (ayırım): Erkekler ve kadınların özellikleri hakkında paylaşılan kalıpyargılardır. Bu kalıp yargılar erkekler yüksek statülü rollerle, kadınlar ise aile içi ve düşük statülü rollerle karakterize edildiklerinde erkeği güçlendirmeye ve onun iktidarını sürdürmeye yardım eder. Rekabetçi cinsiyetler arası farklılaştırma bu ideolojinin düşmanca boyutunu oluşturur ve erkeklerin, kadınlar hakkındaki negatif kalıp yargıları yoluyla, onlardan daha iyi olduklarına inanarak güçlü bir özgüven kazanacakları düşüncesine dayanır. Erkeklerin kadınlara bağımlılığı (kadının dyadic gücü) yüzünden, kadınlar hakkındaki geleneksel kalıp yargılar, aynı zamanda son derecede pozitif bir tutumla değerlendirilen bir çok özelliği de içerir. Bu kadınların (anne ve eş gibi) geleneksel cinsiyet rolleri ile tutarlı ve erkeklerin yerine getirmek için kadınlara bağlı oldukları (romantik cinsel ilişki ve cinsel üretkenlik gibi) özelliklerini içeren cinsiyetler arası tamamlayıcı farklılaştırmadır. Kadınlar bu tür roller

içerisinde, erkeğe ilişkin geleneksel kalıpyargılara uygun (örneğin kadınlar saftır) ve onlar hakkındaki geleneksel yargıları tamamlayıcı (örneğin erkekler çalışma dünyasında rekabetçidir gibi) özelliklerle değerlendirilir. Kadın hakkında geleneksel nitelikteki bu pozitif farzlar kadınların erkekleri tamamlayan, bir başka ifade ile erkeğin diğer yarısı yapan özellikleridir.

3. Cinsellik: Erkeklerin, kadınlarla ilgili cinsel arzuları ve korkularının ele alındığı heteroseksüellik, ya düşmanca ya da korumacı boyutlarıyla çelişik duygulu cinsiyetçilik tutumlarının son bileşenidir. Düşmanca heteroseksüellik, kadınların cinsel cazibelerini erkekler üzerinde güç kazanmak amacıyla kullanabileceği korkusuna bağlı olarak, (erkeklerin cinsel atraksiyonlarının, kadınların dyadic gücünün başlıca kaynağı olması nedeniyle) kadınları sadece cinsel objeler olarak düşünme eğilimini yansıtır. Aksine, heteroseksüel yakınlık, kadınların cinsel objeler olarak romantize edilmesini, bir erkeğin ancak duygusal bir eşe sahip olması durumunda tam bir erkek olabileceği düşüncesine, yani kadınla romantik ilişkilere dayanır.

Bu çalışma, çelişik duygulu cinsiyetçilik ölçeğini kullanarak, cinsiyetçiliğin geleneksel olarak ne oranda olumsuz tutum ve davranışlardan ve ne oranda da olumlu tutum ve davranışlardan kaynaklandığını hem erkek hem de kadın katılımcılar açısından ayrı ayrı ölçmeyi ve cinsiyetler arasında ölçeğin alt faktörleri açısından anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın önemi ise, konu hakkında kadına yönelik tek taraflı (sadece olumsuz) tutumları ölçmeye ilişkin uygulamaların tersine, geleneksel anlamda da olsa cinsiyetçiliği hem olumlu hem de olumsuz yanlarıyla irdelenmesine yardımcı olması ve bu irdelemenin sonucunda, cinsiyetçiliğin nedenleri ve ısrarcılığını iki boyuttan değerlendirebilmeye imkân tanınmasıdır.

Material and methods

Çalışmanın evrenini, Cumhuriyet Üniversitesi merkez kampüsünde bulunan 13 fakülte ve üç meslek yüksekokulunun normal öğretime devam eden öğrencileri (17.976) oluşturmaktadır. Örneklem sayısı oranlı tabakalı örnekleme yoluyla 317 olarak hesaplanmış, ancak araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliği göz önünde tutularak örneklem sayısı 600 olarak kabul edilmiştir. Fakat uygulamaya katılan öğrenci sayısı 10 fakülte ve 3 meslek yüksek okulundan toplam 422 öğrencidir.

Verilerin elde edilmesinde anket soru formu ve cinsiyetçilik ölçeği kullanılmıştır. Uygulama Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlüğü'nden izin alınarak 01.02.2012-30.04.2012 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Anket formu

Öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini belirlemek amacıyla düzenlenen 10 sorudan oluşmaktadır.

Toplumsal cinsiyetçilik ölçeği

Bu çalışmada Glick ve Fiske [28] tarafından geliştirilen Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği (Ambivalent Sexism Inventory) kullanılmış ve bu ölçek, Glick ve ark. [30] 29 çalışması için Türkçe'ye çevrilip, Türkiye'de uygulanmıştır.

Ölçek 22 maddeden oluşmaktadır. Bu maddelerin 11 tanesi korumacı cinsiyetçiliği, diğer 11 tanesi ise düşmanca cinsiyetçiliği ölçmekte ve ters yönlü kodlanması gereken hiçbir madde bulunmamaktadır. Katılımcılar, maddelerin herbiri ile ne derece hem fikir olduklarını 6 dereceli likert tipindeki ölçekte belirtmişlerdir. Bu ölçekte 1 "tamamen karşıyım", 6 ise "tamamen katılıyorum" anlamındadır. Ölçekten elde edilen yüksek puanlar, korumacı ve düşmanca cinsiyetçiliğin yüksek olduğunu göstermektedir.

Glick ve Fiske yaptıkları doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeğini en iyi temsil eden faktör yapısının düşmanca cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçilikten oluşan iki faktör ile korumacı cinsiyetçiliğin altında oluşan üç

alt faktör (koruyucu ataerkillik, cinsiyetlerarası tamamlayıcı farklılaştırma ve heteroseksüel yakınlık) olduğunu belirtmişlerdir. Tek faktör olarak bulunan düşmanca cinsiyetçilik baskıcı ataerkillik, rekabetçi cinsiyetlerarası farklılaştırma ve düşmanca heteroseksüelliği içermektedir. Ölçek için hesaplanan Cronbach α değeri 0,75 (düşmanca cinsiyetçilik için α değeri 0,82 ve korumacı cinsiyetçilik için α değeri 0,65) olup, hiçbir değişkenin toplam korelasyon ile negatif ilişkisinin bulunmaması ve ölçeğin iç tutarlılık güvenilirliğinin iyi olduğunu göstermektedir. Zira 0,70 katsayısı güvenilirlik için yeterli kabul edilmiştir [30].

Results

Analizler dört kısımda sunulmuştur. Birinci kısım genel bulguları (Tablo 1), ikinci kısım çelişik duygulu cinsiyetçilik ölçeğindeki ifadelerle verilen yanıtları (Tablo 2 aritmetik ortalama), üçüncü kısım düşmanca cinsiyetçilik, korumacı cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçiliğin alt faktörlerinden alınan puanların cinsiyete göre farklılığını (Tablo 3, t testi), dördüncü kısımda düşmanca cinsiyetçilik, korumacı cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçiliğin alt faktörlerinden alınan puanların ortalamaları ve faktörler arasındaki korelasyonları (Tablo 4 korelasyon analizi) göstermektedir.

Analizler %95 güvenilirlik düzeyinde gerçekleştirilmiş olup, analizler için SPSS 16,0 paket programı kullanılmıştır.

Tablo 1. Genel bulgular.

Cinsiyet	Sayı	%
Kadın	252	59,7
Erkek	169	40,0
Bölüm		
Tıp	31	7,3
Dişçilik	10	2,4
Edebiyat	78	18,5
Fen	38	9,0
İktisat	57	13,5
İletişim	5	1,2
Mühendislik	31	7,3
Sağlık bilimleri	60	14,2
Güzel sanatlar	10	2,4
İlahiyat	5	1,2
BESYO	10	2,4
CMYO	43	10,2
SMYO	43	10,2
CVİ	1	0,2
Toplam	421	99,8
BESYO: Beden Eğitimi Spor Yüksekokulu, CMYO: Cumhuriyet Meslek Yüksekokulu, SMYO: Sivas Meslek Yüksekokulu, CVİ: Cevap vermek istemeyen		

Tablo 2. Çelişik duygulu cinsiyetçilik ölçeğindeki ifadeler verilen yanıtlar.

	Genel		Kadın		Erkek	
	X	SS	X	SS	X	SS
Düşmanca cinsiyetçilik	4,08	1,50	3,82	1,52	4,49	1,38
16-Adaletli bir yarışmada kadınlar erkekler karşı kaybettikleri zaman tipik olarak kendilerinin ayrımcılığa maruz kaldıklarından yakınır.	3,86	1,59	3,47	1,62	4,45	1,35
14-Kadınlar işyerlerindeki problemleri abartmaktadır.	3,92	1,48	3,65	1,48	4,31	1,38
11-Kadınlar erkekler üzerinde kontrolü sağlayarak güç kazanmak hevesindedir.	4,00	1,61	3,71	1,69	4,43	1,40
15-Bir kadın bir erkeğin bağlılığını kazandıktan sonra genellikle erkeğe sıkı, bir yular takmaya çalışır.	4,08	1,64	3,75	1,71	4,58	1,38
2-Gerçekte birçok kadın "eşitlik" arıyoruz maskesi altında işe alınmalarda kendilerinin kayırılması gibi özel muameleler arıyorlar.	3,83	1,60	3,54	1,58	4,26	1,54
5-Kadınlar çok çabuk alınır.	4,88	1,28	4,72	1,32	5,11	1,17
10-Birçok kadın erkeklerin kendileri için yaptıklarına tamamen minnettar olmamaktadırlar.	4,00	1,48	3,71	1,48	4,42	1,38
21-Feministler erkekler makul olmayan istekler sunmaktadır.	3,97	1,44	3,68	1,38	4,41	1,42
7-Feministler gerçekte kadınların erkeklerden daha fazla güce sahip olmalarını istemektedirler.	4,42	1,51	4,20	1,54	4,76	1,40
18-Erkekler cinsel yönden yaklaşılabilir olduklarını göstermesine şakalar yapıp daha sonra erkeklerin tekliflerini reddetmekten zevk alan birçok kadın vardır.	4,42	1,44	4,20	1,54	4,75	1,21
4-Birçok kadın masum söz veya davranışları cinsel ayrımcılık olarak yorumlamaktadır.	3,58	1,50	3,38	1,43	3,89	1,55
Korumacı cinsiyetçilik	4,17	1,57	4,30	1,51	3,98	1,73
Heteroseksüel yakınlık	4,31	1,65	4,39	1,56	4,21	1,71
13-Erkekler kadınsız eksiktirler	4,66	1,48	4,81	1,45	4,43	1,50
1-Ne kadar başarılı olursa olsun bir kadının sevgisine sahip olmadıkça bir erkek gerçek anlamda bütün bir insan olamaz.	4,64	1,85	4,94	1,45	4,19	2,26
6-Karşı cinsten biri ile romantik ilişki olmaksızın insanlar hayatta gerçekten mutlu olamazlar.	3,40	1,68	3,30	1,73	3,54	1,60
12-Her erkeğin hayatında hayran olduğu bir kadın olmalıdır.	4,56	1,59	4,49	1,64	4,66	1,50
Koruyucu ataerkillik	4,22	1,46	4,19	1,47	4,25	1,41
9-Kadınlar erkekler tarafından el üstünde tutulmalı ve korunmalıdır.	4,85	1,25	5,05	1,15	4,53	1,32
20-Erkekler hayatlarındaki kadın için mali yardım sağlamak için kendi rahatlarını gönüllü olarak feda etmelidirler.	3,94	1,55	3,73	1,60	4,26	1,43
3-Bir felaket durumunda kadınlar erkeklerden önce kurtarılmalıdır.	3,24	1,74	3,13	1,74	3,41	1,74
17-İyi bir kadın erkeği tarafından yüceltilmelidir.	4,85	1,31	4,87	1,40	4,83	1,17
Cinsiyetlerarası tamamlayıcı farklılaştırma	3,91	1,63	4,32	1,48	3,33	1,62
19-Kadınlar erkeklerden daha yüksek ahlaki duyarlılığa sahip olma eğilimindedirler.	3,93	1,63	4,34	1,53	3,33	1,58
8-Birçok kadın çok az erkekte olan bir saflığa sahiptir.	3,61	1,64	3,80	1,60	3,33	1,65
22-Kadınlar erkeklerden daha ince bir kültür anlayışına ve zevkine sahiptirler.	4,21	1,63	4,81	1,33	3,33	1,65
Genel	4,12	1,54	4,05	1,51	4,23	1,48

Tablo 2'de çelişik duygulu cinsiyetçilik ölçeğinden alınan puanların genel ortalamasına bakıldığında, öğrencilerin birbirlerine karşı besledikleri çelişik duyguların ($X=4,12$) ortalamasının üzerinde olduğu, ancak erkek öğrencilerin ($X=4,23$ ile) kız öğrencilere ($X=4,05$) göre daha çelişik duygular içinde oldukları tespit edilmiştir. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre düşmanca cinsiyetçilik ($X=4,49$) ve koruyucu ataerkillik ($X=4,26$) alt faktör ortalamalarının, kız öğrencilerin ise korumacı cinsiyetçilik ($X=4,30$), heteroseksüel yakınlık ($X=4,39$) ve cinsiyetler arası tamamlayıcı farklılaştırma ($X=4,32$) alt faktör ortalamalarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Düşmanca cinsiyetçilik, korumacı cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçiliğin alt faktörlerinden alınan puanların cinsiyete göre farklılığı.

	X	SS	Z/F	P
Tüm veri için (N=421)				
Düşmanca cinsiyetçilik (1)	4,08	1,50	-7,99	0,00**
Korumacı cinsiyetçilik (2)	4,17	1,57	4,28	0,00**
Cinsiyetler arası tamamlayıcı farklılaşma (5)	3,91	1,63	9,43	0,00**
P<0,05; p<0,01				

Çelişik duygulu cinsiyetçilik ölçeğinden alınan puanların genel ortalamasına göre (Tablo 3); öğrenciler arasında cinsiyete göre, erkek öğrencilerde düşmanca cinsiyetçilik ($t(421)=-7,99$ $p<0,05$), kız öğrencilerde korumacı cinsiyetçilik ($t(421)=4,28$ $p<0,05$) ve cinsiyetlerarası tamamlayıcı farklılaştırma ($t(421)=9,43$ $p<0,05$) açısından anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur.

Tablo 4. Düşmanca cinsiyetçilik, korumacı cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçiliğin alt faktörlerinden alınan puanların ortalamaları ve faktörler arasındaki korelasyonlar.

	X	SS	1	2	3	4	5
Tüm veri için (N=421)							
Düşmanca cinsiyetçilik (1)	4,08	1,50	--				
Korumacı cinsiyetçilik (2)	4,17	1,57	0,122**	--			
Heteroseksüel yakınlık (3)	4,31	1,65	0,178**	0,779**			
Koruyucu ataerkillik (4)	4,22	1,46	0,126**	0,714**	0,18**	--	
Cinsiyetler arası tamamlayıcı farklılaşma (5)	3,91	1,63	-0,072	0,650**	0,244**	0,249**	--
Tüm veri için ortalama	4,12	1,55					
Sadece kadın katılımcılar (N=252)							
Düşmanca cinsiyetçilik (1)	3,82	1,52	--				
Korumacı cinsiyetçilik (2)	4,30	1,51	0,290**				
Heteroseksüel yakınlık (3)	4,39	1,56	0,292**	0,760**	--		
Koruyucu ataerkillik (4)	4,20	1,47	0,170**	0,770**	0,319**	--	--
Cinsiyetler arası tamamlayıcı farklılaşma (5)	4,32	1,48	0,134*	0,600**	0,155*	0,333**	--
Sadece erkek katılımcılar (N=169)							
Düşmanca cinsiyetçilik (1)	4,49	1,38	--				
Korumacı cinsiyetçilik (2)	3,98	1,73	0,107	--			
Heteroseksüel yakınlık (3)	4,21	1,71	0,121	0,812**	--		
Koruyucu ataerkillik (4)	4,26	1,41	0,045	0,687**			
Cinsiyetler arası tamamlayıcı farklılaşma (5)	3,33	1,62	0,057	0,684**	0,336**	0,236**	--

* $p<0,01$; ** $p<0,05$

Korelasyon analizinden elde edilen sonuçlar (Tablo 4), düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik faktörleri arasında ($r=0,122$) doğrusal ve $p<0,05$ düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Cinsiyetlere göre düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik faktör korelasyonlarına bakıldığında, kadınların korelasyonlarının ($r=0,290$) erkeklerden daha güçlü ve $p<0,05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Erkeklerin korelasyonları ($r=0,107$) ise kadınlardan daha zayıf olup, düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik faktörleri arasında ($p<0,16$) anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Her bir cinsiyet için düşmanca cinsiyetçilik ile korumacı cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçiliğin alt faktörleri arasındaki korelasyonlara bakıldığında, kadınlarda; düşmanca cinsiyetçilik ile korumacı cinsiyetçilik ($r=0,290$), heteroseksüel yakınlık ($r=0,292$), koruyucu ataerkillik ($r=0,170$) ve cinsiyetlerarası tamamlayıcı farklılaştırma ($r=0,134$) arasında; korumacı cinsiyetçilik ile heteroseksüel yakınlık ($r=0,760$), koruyucu ataerkillik ($r=0,770$) ve cinsiyetlerarası tamamlayıcı farklılaştırma ($r=0,600$) arasında, heteroseksüel yakınlık ile koruyucu ataerkillik ($r=0,319$) ve cinsiyetlerarası tamamlayıcı farklılaştırma ($r=0,155$) arasında ve koruyucu ataerkillik ile de cinsiyetlerarası tamamlayıcı farklılaştırma ($r=0,333$) arasında $p<0,05$ düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Erkeklerde; düşmanca cinsiyetçilik ile korumacı cinsiyetçilik faktörleri arasında olduğu gibi korumacı cinsiyetçiliğin hiç bir alt faktörü ile düşmanca cinsiyetçilik arasında da anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Erkeklerde aralarında $p<0,05$ düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilen faktörler; korumacı cinsiyetçilik ile heteroseksüel yakınlık ($r=0,812$), koruyucu ataerkillik ($r=0,687$) ve cinsiyetlerarası tamamlayıcı farklılaştırma ($r=0,684$), heteroseksüel yakınlık ile koruyucu ataerkillik ($r=0,329$) ve cinsiyetlerarası tamamlayıcı farklılaştırma ($r=0,336$) ve koruyucu ataerkillik ile de cinsiyetlerarası tamamlayıcı farklılaştırma ($r=0,236$).

Tartışma

Çelişik duygulu cinsiyetçilik ölçeğini kullanarak, geleneksel boyutta cinsiyetçiliğin ne oranda olumlu ve ne oranda da olumsuz tutum ve davranışlardan kaynaklandığını hem erkek hem de kadın katılımcılar açısından ölçmeyi amaçlayan bu çalışmadan elde edilen veriler ortalama, varyans ve korelasyon analizine tabi tutulmuştur.

Çelişik duygulu cinsiyetçilik ölçeğinden alınan puanların genel ortalamasına bakıldığında (Tablo 2), öğrencilerin birbirlerine karşı besledikleri çelişik duyguların ortalamasının üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre düşmanca cinsiyetçilik ve koruyucu ataerkillik alt faktör ortalamalarının, kız öğrencilerin ise korumacı cinsiyetçilik, heteroseksüel yakınlık ve cinsiyetler arası tamamlayıcı farklılaştırma alt faktör ortalamalarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar, erkek katılımcıların, kadın katılımcılara karşı; bir yandan, önyargılı, yanlış ve esnek olmayan genellemelere dayalı düşmanca tutumlar diğer yandan kadınların zayıf oldukları ve erkekler tarafından korunmaları, sevimliliği, (eş, anne ve sevgili olarak) yüceltilmeleri gerektiğine ilişkin korumacı tutumlar içinde olduklarını göstermektedir. Kadın katılımcıların ise erkek katılımcılara oranla kadınların daha yüksek ahlaki duyarlılığa, daha ince bir kültür anlayışına ve saflığa sahip oldukları, kadının sevgisi olmadıkça bir erkeğin hayata gerçekten mutlu olamayacağı, eksik kalacağı ve her erkeğin hayatında hayran olduğu bir kadın olması gerektirdiğine ilişkin tutumlar içinde oldukları görülmektedir. Sonuçlar erkek öğrencilerin kızlara göre daha çok düşmanca cinsiyetçilik, kız öğrencilerinde erkeklere göre daha çok korumacı cinsiyetçilik eğilimlerine sahip olduklarını göstermektedir. Ayrıca elde edilen veriler, Glick ve Fiske'nin²⁸ çalışmasında da bahsettiği şekilde, düşmanca cinsiyetçiliğin yüksek olduğu ülkelerde kadınların erkeklere oranla düşmanca cinsiyetçiliğe fazla tepki gösterdiği, yani cinsiyetçiliğin yüksek olduğu toplumlarda kadınların düşmanca cinsiyetçiliği önyargı ve ayrımcılık olarak algılamak, korumacı cinsiyetçiliğe olumlu yaklaştıkları şeklindeki yorumlarıyla da örtüşmektedir.

Varyans analizinden elde edilen sonuçlara bakıldığında; çelişik duygulu cinsiyetçilik ölçeğinden alınan puanların genel ortalamasına göre (Tablo 3); öğrenciler arasında cinsiyete göre düşmanca cinsiyetçilik, korumacı cinsiyetçilik ve cinsiyetler arası tamamlayıcı farklılaştırma ($t(421)=9,43$ $p<0,05$) açısından anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Her bir faktör ve alt faktör ortalamalarına bakıldığında bu farkın; düşmanca cinsiyetçilikte erkeklerden ($X=4,49$) kaynaklandığı yani erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre ($X=3,82$) daha düşmanca tutumlar içerisinde oldukları söylenebilir. Korumacı cinsiyetçilikte ise farkın erkek öğrencilere göre ($X=3,98$) kız öğrencilerden ($X=4,30$) ve yine cinsiyetler arası tamamlayıcı farklılaştırma açısından da farkın erkeklere göre ($X=3,33$) kız öğrencilerden ($X=4,32$) kaynaklandığı, yani kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha korumacı ve erkekler ile birbirlerini tamamladıklarına ilişkin tutumlar içinde oldukları görülmektedir. Bu sonuçlar erkeklerin daha düşmanca eğilimlere sahip olduğunu gösteren örneklemimiz için tutarlıdır. Zira erkeklerin düşmanca eğilimleri arttıkça kadınların korumacı eğilimler geliştireceği beklenen bir sonuçtur. Aynı ölçeğin kullanıldığı diğer araştırmalardan elde edilen verilerle karşılaştırıldığında sonuçların kısmen örtüştüğü söylenebilir. Örneğin yine üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen benzer bir çalışmadan elde edilen veriler, kadın ve erkek katılımcılar arasında düşmanca cinsiyetçilik, koruyucu ataerkillik ve cinsiyetler arası tamamlayıcı farklılaştırma açısından fark bulunduğunu, ancak erkek katılımcıların kadın katılımcılara oranla düşmanca cinsiyetçilikten ve koruyucu ataerkillikten daha yüksek, fakat cinsiyetlerarası tamamlayıcı farklılaştırmadan daha düşük puanlar aldıklarını göstermektedir [30]. Öte yandan Glick ve Fiske [29] tarafından gerçekleştirilen araştırmadan elde edilen sonuçlar, tüm örneklemde (19 ülkede) düşmanca cinsiyetçilik açısından cinsiyet farkının istatistiksel olarak anlamlı olduğunu, yani erkeklerin düşmanca cinsiyetçilikten aldıkları puanların daha yüksek olduğunu, ancak dokuz ülkede korumacı cinsiyetçilik açısından cinsiyet farkının istatistiksel olarak anlamlı olmadığını

göstermektedir. Türkiye'nin de aralarında yer aldığı bu dokuz ülkede, bizim araştırmamızdan elde edilen verilere paralel şekilde, kadınların erkeklere göre korumacı cinsiyetçilik puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Korelasyon analizinden elde edilen sonuçlar (Tablo 4) düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik faktörleri arasında doğrusal bir ilişki olduğunu, yani düşmanca cinsiyetçilik oranı arttıkça korumacı cinsiyetçiliğin de arttığını ve bulunan bu ilişkinin $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Elde edilen sonuçlar, düşmanca cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçiliğin farklı olmasına rağmen, her ikisinin de cinsiyetçiliğin formları olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca, cinsiyetlere göre düşmanca cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçilik korelasyonlarına bakıldığında (Tablo 4), kadınların korelasyonlarının ($r=0,290$) daha güçlü ve $p < 0,05$ düzeyinde de anlamlı olduğu, erkeklerin korelasyonlarının ($r=0,107$, $p > 0,16$) ise kadınlardan daha zayıf olup, faktörler arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmadığı görülmektedir. Şöyleki: Kadınlarda; düşmanca cinsiyetçilik ile korumacı cinsiyetçiliğin tüm alt faktörleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanırken, erkeklerde rastlanmadığı görülmektedir. Glick ve ark. [29] tarafından yapılan çalışmada da düşmanca cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçiliğin tüm alt faktörleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu, ancak erkekler için düşmanca cinsiyetçilik ile korumacı cinsiyetçiliğin tüm alt faktörleri arasındaki korelasyonların zayıf olduğu belirtilmektedir. Bu sonuçlar, erkeklerin daha fazla cinsiyetçi olduğu yerlerde, kadınlarında hem düşmanca hem de korumacı cinsiyetçi ideolojileri daha çok onaylama eğiliminde oldukları düşüncesini desteklemektedir. Bu, bir anlamda, kadını ikinci plana iten olumsuz tutumların gizlice (örtük bir şekilde) sürdürülmesidir. Fakat ilginç olan kadınların bu süreçte, aslında kendilerini daha itaatkar olmaya iten bu tutumlara (himayeciliğe ve korumacılığa) destek çıkararak toplumsal cinsiyet yapısını çelişik bir boyuta taşımalarıdır. Bu çalışmadan elde edilen veriler kadınların düşmanca cinsiyetçi eğilimlere karşı korumacı cinsiyetçi eğilimlere yöneldiğini göstermekte, ancak bu yönelişin nedenleri üzerinde yeterli açıklayıcı bilgi vermemektedir.

Kaynaklar

1. Davidson L. The Sociology of Gender, Chicago 1979.
2. Yılmaz V Y, Zeyneloğlu S, Kocagöz S, Kısa S, Taşkın L, Eroğlu K. "Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşleri", Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi 2009; 6: 775-92.
3. Elkin F, Handel G. The Child and Society: The Process of socialization fifth ed., New York, Random House 1989.
4. Gould S. The mismeasure of man, London, Penguin Books 1981.
5. Baron R A, Byrne D. Social Psychology, ninth ed., USA, Allyn and Bacon 2000.
6. Özgüven İ E. Ailede iletişim ve yaşam, Ankara, Pdrn Yayınları 2001.
7. Giddens A. Sosyoloji, İstanbul, Kırmızı Yayınları 2008.
8. Torgimson B N, Minson C T. Sex and gender: What is the difference?. J App Physiol 2005; 99: 785-7.
9. Millar Bidwell L D, Vander Mey B J. Sociology of the family: Investigating family issues, USA, Allyn and Bacon 2000.
10. Türköne M. Eski Türk toplumunun cinsiyet kültürü, Ankara, Ark Yayınevi 1995.
11. Giddens A. Sosyoloji, Ankara, Ayraç Yayınevi 2000.
12. Briffault R. Analar. Şemsa Yeğin (çev.), İstanbul, Payel Yayınları 1990.
13. Hassan Ü. Eski Türk toplumu üzerine incelemeler, İstanbul, Kaynak Yayınları 1985.
14. Badinter E. Biri ötekidir. Şirin Tekeli (çev), İstanbul, Afa Yayınları 1991.
15. Connell R W. Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, İstanbul, Ayrıntı Yayınları 1998.
16. Deaux K. From Individual Differences to Social categories: Analysis of a decades's research on gender. Am Psychol 1984; 39: 105-16.
17. Güldü Ö, Ersoy Kart M. Toplumsal cinsiyet rolleri ve siyasal tutumlar: Sosyal psikolojik bir değerlendirme, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 2009; 64: 97-116.

18. Spence J T, Helmreich R. The Attitudes toward women scale: An objective instrument to measure the attitudes toward the rights and role of women in contemporary society. *JSAS catalog of selected documents in psychology* 1972; 2: 667-8.
19. Spence J T, Helmreich R, Stapp J. A short version of the Attitudes toward Women Scale (AWS). *Bulletin of the Psychonomic Society* 1973; 2: 219-20.
20. Beere C A, King D W, Beere D B, King L A. The sex-role egalitarianism scale: A measure of attitudes toward equity between the sexes. *sex roles* 1984; 10: 576-83.
21. Campbell B, Glenn SE, Senn YC. Evaluating measures of contemporary sexism, *psychology of women quarterly* 1997; 21: 89-102.
22. Gaertner S L, Dovidio J F. The aversive form of racism. in j f. dovidio and s L: Gaertner (ed.), *prejudice, discrimination, and racism*, Orlando, FL; Academic Press 1986; 61-89.
23. Ekehammar B, Akrami N, Araya T. Development and validation of swedish classical and modern sexism scales. *Scandinavian J Psychol* 2000; 41: 307-14.
24. Tougas F, Brown R, Beaton A M, Joly S. Neosexism: Plus ça change, plus c'est pareil. *Personality and Social Psychology Bulletin* 1995; 21: 842-9.
25. Swim J K, Aikin K J, Hall W S, Hunter B A. Sexism and racism: Old-Fashioned and Modern Prejudices. *J Pers Soc Psychol* 1995; 68: 199-214.
26. Glick P, Fiske S T. Hostile and benevolent sexism, *Measuring ambivalent sexist attitudes toward women. Psychology of women quarterly* 1997; 21: 119-35.
27. Eagly A H, Mladinic A. Gender Stereotypes and Attitudes toward Women and Men. *Personality and Social Psychology Bulletin* 1989; 15: 543-58.
28. Glick P, Fiske S T. The Ambivalent Sexism Inventory: Differentiating hostile and benevolent sexism. *J Pers Soc Psychol* 1996; 70: 491-512.
29. Glick P, Fiske S T, Mladinic A, Saiz J L, Abrams D, Masser B. Beyond prejudice as simple antipathy: hostile and benevolent sexism, across cultures. *J Pers Soc Psychol* 2000; 79: 763-75.
30. Sakallı Uğurlu N. Çelişik duygulu cinsiyetçilik ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi* 2002; 17: 47-58.